

України закриває справу і звільняє його від кримінальної відповідальності, або постановляє обвинувальний вирок і звільняє засудженого від покарання».

Можливо припустити, що у даному випадку можна говорити лише про можливість звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, зважаючи на те, що через його майновий стан до нього не може бути застосовано покарання, передбачене санкцією кримінального закону, – штраф. Проте запропонований Верховним Судом вихід із ситуації є не зовсім правомірним, оскільки ст. 97 КК України передбачає ряд умов для такого звільнення від кримінальної відповідальності: 1) злочин невеликої тяжкості має бути вчинений неповнолітнім вперше; та 2) виправлення неповнолітнього можливе без застосування покарання. Такі умови не завжди можуть бути в наявності. Відтак у цьому випадку існує законодавчий пробіл, який потребує свого негайного врегулювання [2].

Отже, потрібно здійснити реформування системи покарань, що застосовуються до неповнолітніх, для відповідності їх принципу рівності осіб перед законом.

1. Яцун О.С. Особливості кримінального покарання неповнолітніх автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.08 – Львів, 2009. – 22 с.

2. Роман Світличний. Проблеми призначення покарань неповнолітнім за кримінальним кодексом України – [Електронний ресурс]. – <http://rivnepravo.com.ua/304-problemy-pryznachennia-rokaran-nerovnoolitnim-za->

3. Постанова пленуму Верховного Суду України, N 7 від 24.10.2003. Про практику призначення судами кримінального покарання – [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>.

4. Кримінальний Кодекс України № 2341-14 від 26.04.2017– [Електронний ресурс]. – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/2341-14>.

Крупко Анастасія Олегівна
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування ДДУВС

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН, ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Відповідно до ч.1 ст.11 Кримінального кодексу України (далі – КК) ознаками злочину є: суспільна небезпечність, протиправність, винність, можливість вчинення тільки особою, яка має всі ознаки суб'єкта злочину [1]. Відсутність хоча б однієї із цих ознак у діянні означає, що воно не є злочином. Саме така ситуація має місце у випадках, коли, незважаючи на шкоду, заподіяну особі, власності, іншим правам і законним інтересам фізичних та юри-

дичних осіб, певні діяння розглядаються законодавцем як суспільно корисні або як соціально прийнятні, або ж як вибачальні з позицій кримінального права. Розділом VIII Загальної частини КК передбачено вісім видів таких діянь, що зовні схожі на злочин, але після ретельного дослідження обставин вчиненого діяння та надання йому правової оцінки і відповідного, такого, що базується на законі, рішення компетентного органу визначаються правомірними та не злочинними. Одним із цих видів, що передбачений статтею 38 КК, є затримання особи, що вчинила злочин. Правомірне затримання злочинця потерпілими або іншими особами — це дії, спрямовані на позбавлення волі особи, яка вчинила злочин, з метою доставляння її органам влади, якщо ці дії викликані необхідністю затримання і відповідають небезпечності вчиненого посягання і обставинці затримання злочинця. Затримання злочинця можливе лише за наявності вчиненого ним злочину. Дане питання є актуальним в діяльності правоохоронних органів, оскільки кожного дня правоохоронці стикаються з затриманням осіб, що вчиняють злочини і кожного разу складно визначити, чи діяв працівник правоохоронного органу в рамках закону.

Дослідженням та розв'язанням проблемних питань, які стосуються обставин, що виключають злочинність діяння, в тому числі затримання особи, яка вчинила злочин, займались багато науковців, зокрема: Ю.В. Баулин, Г.С. Крайник, С.С. Крайник, В.О. Навроцький, В.Ф. Примаченко, М.І. Якубович та ін. Проте, вважається необхідним і надалі шукати нові шляхи вдосконалення розгляданого інституту кримінального права.

Затримання особи, що вчинила злочин, визначається у ст. 38 КК і передбачає, що дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади, не визнаються злочинними, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи [1].

Затримання злочинця є суспільно корисним діянням, оскільки воно запобігає вчиненню ним нових злочинів і одночасно забезпечує здійснення правосуддя щодо нього. Вказані дії є правом громадян і обов'язком службових осіб правоохоронних органів.

Шкода, яка може бути нанесена злочинцеві при затриманні, полягає у тимчасовому позбавленні його волі, а також у завданні шкоди його здоров'ю чи позбавленні його життя. Нанесення такої шкоди за певних умов розглядається як обставина, що виключає злочинність діяння.

Видатний діяч в дослідженні інституту кримінальної відповідальності в кримінальному праві України Ю.В. Александров зазначав «очевидно, що такі умови мають значною мірою відрізнятись від умов здійснення необхідної оборони, адже на відміну від стану необхідної оборони, де посягаючий є нападаючою, агресивною стороною, при затриманні особи, що вчинила злочин, остання демонструє тільки намір ухилитися від затримання, своєю поведінкою вона не загрожує застосуванням сили будь-кому і шкода їй наноситься тільки з метою затримання» [2, с.196].

Досліджуючи положення про затримання особи, яка вчинила злочин, професор Ю.В. Баулін, ще у 1986 р. обґрунтував низку суттєвих пропозицій, актуальних й дотепер: а) неосудні особи та особи, які не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, можуть бути також затримані при їх спробі зникнути після скоєння суспільно небезпечного посягання, однак дії громадян щодо затримання таких осіб мають бути розцінені у зв'язку з іншими обставинами, що виключають злочинність діяння, або ж відповідно до правил фактичної помилки; б) необхідно визнати у законі правомірним затримання злочинця через певний час після вчинення ним посягання; в) слід передбачити у законі окрему норму про кримінальну відповідальність за умисне вбивство чи умисне тяжке тілесне ушкодження злочинця при перевищенні меж спричинення шкоди при його затриманні, оборони тощо [3, с. 37].

Ми згодні з думкою, що право затримати особу яка вчинила злочин, надано будь-якій особі, в тому числі і працівникам поліції. Крім того, працівники поліції не лише мають право затримати особу, що вчинила злочин, як і будь-який інший громадянин, а й зобов'язані це зробити згідно з вимогами відповідних законів [3, с.38]. Наприклад, згідно із Законом України «Про Національну поліцію», серед основних завдань поліції названо, зокрема, захист прав, свобод і законних інтересів громадян, запобігання і припинення правопорушень, захист власності від злочинних посягань. Реалізація цих завдань вимагає і вчинення дій по затриманню осіб, які вчинили злочин. Таким чином, затримання особи, що вчинила злочин, насамперед, є обов'язком працівника поліції. Виконання цього обов'язку потребує відповідного права, яким і є право, передбачене у ст. 38 КК.

В.Ф. Примаченко у своїй дисертаційній роботі висловлює думку про певне непорозуміння з приводу того, яким законодавством повинно бути регламентоване правове становище працівників правоохоронних органів, що наділені окремими повноваженнями при затриманні, оскільки в окремих законах та інших правових документах регулювання заподіяння шкоди при затриманні осіб, які вчинили злочин, є відмінним від регулювання подібних дій кримінальним законодавством [4, с.12].

Щодо умов такого затримання можна вказати загальне правило, яке полягає в тому, що чим тяжчий злочин вчинено і чим складніша ситуація при затриманні, тим більша шкода може бути завдана злочинцю. Так, відповідно до п. 5 ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», працівник поліції як крайній захід має право застосовувати вогнепальну зброю для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти [5].

Слід також зазначити, що умови правомірності затримання особи, що вчинила злочин визначаються Пленумом Верховного Суду України в постанові від 28 червня 1991 року. В ньому зазначається, що відповідно до закону заподіяння шкоди особі, яка вчинила злочин, під час правомірного її затримання за правовими наслідками прирівнюється до необхідної оборони. При

цьому слід мати на увазі, що не є злочином дії, які хоч і не підпадають під ознаки діяння, передбаченого кримінальним законом, але спрямовані на затримання особи в момент або безпосередньо після вчинення злочину з метою передачі органам влади, якщо при цьому не допущено явної невідповідності засобів затримання характерові і ступеню суспільної небезпеки вчиненого та обставинам затримання [6].

Щодо затримання особи органами влади Пленум Верховного Суду України пояснює, що працівники поліції, інші представники влади, природоохоронних органів, воєнізованої охорони, які у зв'язку з виконанням службових обов'язків заподіяли шкоду нападаючому чи затриманому, не несуть за це кримінальної відповідальності, якщо діяли з дотриманням закону [6].

В свою чергу, заподіяння працівником правоохоронного органу при виконанні своїх професійних обов'язків смерті затримуваній особі, яка вчинила злочин, і встановлення факту, що така шкода в даній ситуації явно не відповідає небезпечності суспільно небезпечного діяння або обстановці затримання, на перший погляд, виходить за межі наданих йому прав і повноважень [4, с. 13].

Крім того, В.Ф. Примаченко вказує, що працівники правоохоронних органів наділені всіма ознаками, що характеризують спеціального суб'єкта складу злочину, передбаченого ст. 365 КК. Проте ступінь суспільної небезпечності даного злочину у порівнянні зі злочином, передбаченим ст. 118 КК, набагато вищий. Оскільки санкції двох розглядуваних норм значно відрізняються за своєю суворістю, то, застосування до працівників правоохоронних органів ст. 365 КК у ситуаціях заподіяння смерті злочинцям при їх затриманні суттєво порушує принцип справедливості [4, с.13].

Тому, В.Ф. Примаченко пропонує «на діяльність працівника міліції повністю поширити норми КК про необхідну оборону, уявну оборону, заподіяння шкоди при затриманні особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене КК, крайню необхідність, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження, діяння, пов'язане з ризиком, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» [4, с.16].

Ми підтримемо дану думку, оскільки таке розширення сфери дії КК суттєво позитивно вплине на діяльність правоохоронних органів держави, встановить точні рамки меж заподіяння шкоди злочинцю працівниками поліції, тим самим полегшивши розгляд справ про перевищення меж заподіяння шкоди затримуваній особі працівником поліції. Тому вважаємо за необхідне визнавати працівника поліції спеціальним суб'єктом на якого можуть поширюватись положення ст.38 КК.

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 31.

2. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / Ю.В. Александров, В.А. Клименко та ін. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка — К.: Юридична думка, 2004

3. Обставини, що виключають злочинність діяння: Лекція з курсу «Кримінальне пра-

во України. Загальна частина» / укладач О.М. Шармар. - К.: НАВС, 2015. - 55 с.

4. Затримання особи, яка вчинила злочин, як обставина, що виключає злочинність діяння: автореф. дис.канд.юрид.наук: 12.00.08 / Примаченко Віталій Федорович; ДДУВС. – Д., 2008. – 20 с.

5. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» // Відомості Верховної Ради України.- 2015.- № 40-41

6. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26.04.2002 р. «Про судову практику у справах про необхідну оборону» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02>.

Кудрявцев Максим Юрійович
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування ДДУВС

Науковий керівник –
викладач кафедри кримінального
процесу *Гаркуша А.Г.*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ПІДСТАВИ НАЯВНОЇ НЕОБХІДНОСТІ ВИКОНАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У МЕЖАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Однією із гарантій забезпечення конституційного принципу законності під час досудового розслідування та встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні є належна організація діяльності слідчого, прокурора та слідчого судді щодо встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення. З метою збереження строків кримінального провадження та прийняття у ньому остаточного рішення кримінально-процесуальним законодавством передбачено інститут зупинення досудового розслідування.[2]

Статтею 280 КПК України закріплюється вище вказаний інститут. Згідно з ч. 1 СТ. 280 КПК України досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо є наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва [1, с. 183].

Відповідно до ст.. 542 КПК України, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК України, форми співробітництва під час кримінального провадження [1,